

POLITECHNIKA CZĘSTOCHOWSKA

Bogna Konodyba-Rorat

**BEZPIECZEŃSTWO PRACY
W ZARZĄDZANIU PRZEDSIĘBIORSTWAMI
Z UWZGLĘDNIENIEM CZASU PANDEMII
SARS-COV-2**

Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej

Częstochowa 2021

Recenzent

dr hab. Adam Skrzypek, prof. UPH

Redakcja

Anita Ganoun

Redakcja techniczna

Dorota Boratyńska

Projekt okładki

Dorota Boratyńska

Rysunek na okładce – prof. dr hab. inż. Bogumił Konodyba-Szymański

ISBN 978-83-7193-812-2

e-ISBN 978-83-7193-813-9

© Copyright by Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej
Częstochowa 2021

Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, 42-202 Częstochowa, al. Armii Krajowej 36 B
redakcja tel.: 34 325 04 80, dystrybucja tel.: 34 325 03 93
e-mail: wydawnictwo@pcz.pl, www.wydawnictwo.pcz.pl

Wstęp

W każdej prowadzonej działalności, bez względu na jej charakter, formę czy zakres, istnieje ryzyko narażenia człowieka na czynniki szkodliwe, uciążliwe lub niebezpieczne w środowisku pracy. Zdaniem D. Koradeckiej¹: „Bezpieczeństwo (*safety*) rozumiane jest jako brak nieakceptowanego ryzyka szkód, w odniesieniu do osób i dóbr materialnych”. Bezpieczeństwo i higiena pracy zdaniem autorki postrzegane jest również jako „ogół norm prawnych oraz środków badawczych, organizacyjnych i technicznych mających na celu stworzenie pracownikowi takich warunków pracy, aby mógł on wykonywać pracę w sposób produktywny, bez narażania go na nieuzasadnione ryzyko wypadku lub choroby zawodowej oraz nadmiernego obciążenia fizycznego i psychicznego”².

Stosunkowo niedawno stwierdzono, że decydujący wpływ na bezpieczeństwo pracy ma zachowanie pracownika i jego postępowanie, zwłaszcza w sytuacji ryzyka, jak również przywiązywanie przez niego wagi do problematyki bezpieczeństwa, dozór, a przede wszystkim kierownictwo zakładów pracy. Czym więc jest w rzeczywistości bezpieczeństwo pracy? Jako takie nie jest ani produktem, ani typową usługą. Jest dobrem człowieka, które nie podlega normalnym i uznanym prawom rynku³.

W dużym stopniu jest dobrem „wymuszonym” i jednocześnie „pożądanym”⁴. W dostępnej literaturze bezpieczeństwo pracy rozpatruje się najczęściej jako element i cel zarządzania, obowiązek prawny, normę moralną oraz jako redukcję strat ekonomicznych⁵.

Ostatnie trzy dziesięciolecia XX wieku cechuje radykalna zmiana podejścia do problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy – z pasywnego (tradycyjnego) na proaktywne (systemowe zarządzanie bezpieczeństwem). Wynika to z rosnącej skali zagrożeń, jakie niesie za sobą postęp techniki, a także ze świadomości ponoszonych strat oraz rosnących wymagań dotyczących jakości życia i pracy zawodowej człowieka⁶.

W Polsce w okresie ostatnich trzydziestu lat odnotowuje się bardzo wyraźny (w stosunku do lat 70. i 80. ubiegłego stulecia) spadek ogólnej liczby wypadków przy pracy, również wypadków ciężkich i śmiertelnych. Niewątpliwie na spadek ten

¹ D. Koradecka (red.), *Bezpieczeństwo pracy i ergonomia*, t. 2, Wydawnictwo CIOP – PIB, Warszawa 1997, s. 645.

² Tamże, s. 645.

³ B. Konodyba-Szymańska, *Promocja bezpieczeństwa pracy w przedsiębiorstwie i jego otoczeniu*, Praca dyplomowa wykonana pod kierunkiem prof. nadzw. dr. hab. inż. Arnolda Pabiana, Wydział Zarządzania, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2002, s. 61.

⁴ Tamże, s. 61.

⁵ R. Studenski, *Organizacja bezpiecznej pracy w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 1996, s. 14-20.

⁶ R. Kolman, *Jakość życia załogi jako czynnik wpływający na efektywność działań przedsiębiorstw*, [w:] Z. Kłosa (red.), *Przedsiębiorstwo na progu nowego stulecia – ISO, TQM, reengineering*, Poznań – Kiekrz 2000.

istotny wpływ miał rosnący wskaźnik bezrobocia w latach 1992-2007 oraz likwidacja w ostatnich latach wielu miejsc pracy w przemyśle ciężkim.

Zarządzanie bezpieczeństwem pracy wykorzystuje wiedzę z różnych dziedzin naukowych⁷. Na szczególną uwagę zasługują tu przede wszystkim prace z dziedziny organizacji i zarządzania⁸, bo – jak uczy doświadczenie – tylko dobrze zorganizowana produkcja jest produkcją bezpieczną.

W procesie zarządzania bezpieczeństwem pracy obowiązuje zasada, że „każdy odpowiada za bezpieczeństwo własne i współpracowników”. Według znanej filozofii Du Ponta, to „pracownicy są kluczem do dobrego bezpieczeństwa”⁹. Motywowanie pracowników do pracy bezurazowej jest jednym z podstawowych elementów skutecznego zarządzania bezpieczeństwem pracy, a zarazem trudnym do przeprowadzenia.

Nadal nie traci na aktualności stwierdzenie W.A. Cuttera (1955): „Kontrola czynnika ludzkiego w łańcuchu przyczyn prowadzących do wypadków od dawna uchodzi za sprawę najwyższej wagi w akcji zapobiegania stratom. Chociaż stosunkowo łatwo poprawić nieodpowiednie mechaniczne i fizyczne warunki pracy, można powiedzieć, że jedyną cechą stałą czynnika ludzkiego jest jego zmienność”¹⁰.

Obecnie więcej uwagi poświęca się zagadnieniom: promocji bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, komunikacji, motywacji, kształtowania zachowań, edukacji oraz kulturze organizacji i bezpieczeństwa pracy.

Celem niniejszej pracy jest przekazanie czytelnikom niezbędnych informacji dotyczących wybranych elementów systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy w przedsiębiorstwie, z uwzględnieniem praktyk przedstawionych na przykładzie wybranego przedsiębiorstwa z branży przemysłu lotniczego w dobie pandemii COVID-19.

Praca zawiera pięć rozdziałów. W rozdziale pierwszym omówiono pojęcie „pracy” jako sposobu na zaspokojenie niezbędnych potrzeb człowieka, a jednocześnie będącej źródłem zagrożeń jego życia i zdrowia.

Rozdział drugi w całości został poświęcony zagrożeniom człowieka w pracy. Zaprezentowano w nim pojęcie i definicję „zagrożeń”, ich podział i klasyfikację,

⁷ R. Studenski, *Organizacja...*, op. cit., s. 15; J.E. Karney, *Człowiek i praca. Wybrane zagadnienia z psychologii i pedagogiki pracy*, Międzynarodowa Szkoła Menedżerów, Warszawa 1998, s. 10.

⁸ Z. Niczyporuk, *Blaski i cienie zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy*, [w:] M. Gierzyńska-Dolna, B. Konodyba-Szymański (red.), *Doświadczenia i efekty funkcjonowania systemów zarządzania jakością w przedsiębiorstwach*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2004, s. 196; H. Bieniok (red.), *Metody sprawnego zarządzania. Planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrola. Jak zarządzać w praktyce*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 2001; P.F. Drucker, *Praktyka zarządzania*, Wydawnictwo „Nowoczesność”, Kraków 1994; E. Górską, J. Lewandowski, *Podstawy zarządzania i kształtowania środowiska pracy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2002; S. Lis, K. Santarek, S. Strzelczak, *Organizacja elastycznych systemów produkcyjnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994; Z. Mikołajczyk, *Techniki organizatorskie w rozwiązywaniu problemów zarządzania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998; B. Mięka, *Elementy nowoczesnego zarządzania. W kierunku organizacji inteligentnych*, Wydawnictwo Antykwa, Kraków 2001; A. Sajkiewicz, *Humanizacja pracy – czynniki społeczne, ekonomiczne i organizacyjne*, PWE, Warszawa 1986.

⁹ A.L. Clark Jr., *Du Pont Philosophy: A Management Approach to Safety and Health in Mines*, „Mining Technology” 1992, January; Z. Niczyporuk, *Blaski i cienie...*, op. cit., s. 196.

¹⁰ Z. Niczyporuk, *Blaski i cienie...*, op. cit., s. 197.

a także wskazano na złożony problem „klimatu miejsca pracy” (kultury organizacji). Ponadto rozdział ten zawiera omówienie metod identyfikacji zagrożeń.

W rozdziale trzecim przedstawiono skutki zagrożeń występujących w procesach pracy, zwłaszcza zagrożeń dla życia (wypadki przy pracy) i zdrowia pracowników (choroby zawodowe). Pokazano także ekonomiczne aspekty bezpieczeństwa i higieny pracy (koszty bezpieczeństwa pracy, koszty wypadków przy pracy, koszty profilaktyki i prewencji) oraz ekonomiczne stimulatory poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

W rozdziale czwartym zawarto informacje na temat miejsca bezpieczeństwa i higieny pracy w wybranych koncepcjach zarządzania przedsiębiorstwem. Szczególną uwagę zwrócono na tradycyjne i systemowe zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy.

Rozdział piąty w całości dotyczy problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy w przedsiębiorstwie w czasach pandemii COVID-19. W rozdziale przedstawiono *case study*, zawierające dobre i złe praktyki bhp na przykładzie wybranego przedsiębiorstwa z branży lotniczej.

Niniejsza praca przeznaczona jest dla studentów kierunków technicznych i ekonomicznych, pracowników i menedżerów służb bhp oraz dla wszystkich zainteresowanych problematyką bezpieczeństwa i higieny pracy.